

Katarzyna Miszczak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: katarzyna.miszczak@ue.wroc.pl

WROCLAW MIASTEM ODPORNYM NA KRYZYS? IS WROCLAW A RESILIENT CITY?

DOI: 10.15611/pn.2017.490.12

JEL Classification: O18, O21, P25, R11, R58

Streszczenie: W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy Wrocław jest miastem odpornym na zdarzenia kryzysowe. W związku z powyższym przedstawiono ideę rezyliencji miejskiej, jej wymiary, cechy i uwarunkowania, a następnie scharakteryzowano specyfikę funkcjonowania jednostki miejskiej w środowisku (po)kryzysowym. Przeprowadzone badania oparte na analizie danych statystycznych oraz studiach literaturowych pozwoliły na identyfikację komponentów odporności Wrocławia, za które uznano: wysoki poziom kapitału społecznego oraz sieci nieformalnej współpracy, jakość instytucji, szybkość podejmowania decyzji, stabilność makroekonomiczną, niską stopę bezrobocia, wysokie kwalifikacje ludności, nowoczesną infrastrukturę, instytucje otoczenia biznesu (inkubatory przedsiębiorczości, parki naukowo-technologiczne), dostęp do kapitału finansowego oraz politykę antycypacyjną. Problemy Wrocławia, które wymagają kompleksowego podejścia, dotyczą poprawy bezpieczeństwa publicznego, modernizacji transportu publicznego i zwiększenia aktywności społecznej mieszkańców.

Słowa kluczowe: Wrocław, rezyliencja (odporność) miejska, kryzys.

Summary: The author attempts to answer the question whether Wrocław is the city resilient to crises. Therefore, the idea of urban resilience, its dimensions, features and determinants were presented, and then the specificity of the urban unit's functioning in the (post)critical milieu was characterized. The research based on the analysis of statistical data and literature studies allowed for identifying the components of resilience of Wrocław: high level of social capital and networks of informal cooperation, quality of institutions, speed of decision making, macroeconomic stability, low unemployment rate, high qualifications of the population, modern infrastructure, business environment institutions (entrepreneurship incubators, science and technology parks), access to financial capital and anticipatory policy. Wrocław's problems that require a holistic approach include improving public safety, modernizing public transport and increasing social activity of the population.

Keywords: Wrocław, urban resilience, crisis.

1. Wstęp

Różnorodność problemów i mechanizmów kształtowania przestrzeni miejskiej w XXI w. determinuje konieczność przezwyciężania starych schematów myślenia i zintegrowanego działania wielu interesariuszy, uwzględniającego współczesne wyzwania rozwojowe miast, m.in.: depopulację, choroby cywilizacyjne, wykluczenie społeczne, degradację środowiska i krajobrazu miejskiego, kongestię, rozwój przestępczości, zmiany klimatyczne czy kryzysy branżowe. Miasta charakteryzujące się obecnie zróżnicowanym poziomem rezyliencji (odporności) są mniej lub bardziej wrażliwe na różnego typu szoki, presje i zakłócenia, które deformują, a w skrajnych przypadkach niszczą istniejące struktury społeczne, gospodarcze czy przestrzenne. Niektóre z nich potrafią skutecznie adaptować się do tego rodzaju zmian, podczas gdy w innych zmiany strukturalne prowadzą do stagnacji i regresu. W związku z powyższym narażone na różnorodne kataklizmy lokalne społeczności powinny budować rezyliencję już na etapie działań przygotowawczych i prac projektowych dedykowanych optymalnemu i skutecznemu programowaniu rozwoju miast.

Celem artykułu jest analiza stanu odporności Wrocławia na zdarzenia kryzysowe, przy wykorzystaniu metod badawczych opartych na analizie danych statystycznych oraz studiach literaturowych. Obecnie realizowana polityka miejska „trzeciej generacji” nakierowana jest głównie na otoczenie niematerialne, tzn. stymulowanie i promowanie powiązań sieciowych między podmiotami a instytucjami funkcjonującymi w miastach. Szczególnie jednak istotne są relacje sieciowe pomiędzy przedsiębiorstwami a jednostkami naukowo-badawczymi, dzięki którym w sytuacji ciągle zmieniających się warunkowań zewnętrznych i nasilającej się konkurencji podmioty te mogą zachować dwa najważniejsze atuty: oszczędności skali oraz elastyczność sprzyjającą ich dynamizmowi i innowacyjności. Za nadrzędną ideę długofalowej strategii, integrującej współzależne procesy społeczne, ekonomiczne, polityczne, techniczne i ekologiczne przebiegające w zróżnicowanej przestrzeni geograficznej i geopolitycznej Polski, w tym również Dolnego Śląska i jego stolicy Wrocławia, powinno przyjąć się zasadę dynamicznego równoważenia rozwoju. Stwarza ona szansę na suspensywny proces rozwoju, minimalizujący liczne sprzeczności i konflikty w wielkiej grze o trwały rozwój i stały postęp cywilizacyjny oraz zapewnia skuteczną poprawę jakości życia współczesnych i przyszłych pokoleń poprzez właściwe kształtowanie proporcji między poszczególnymi rodzajami kapitału ekonomicznego, ludzkiego, społecznego, kreatywnego i przyrodniczego.

2. Rezyliencja miejska – istota, wymiary, cechy, uwarunkowania

Rezyliencja miejska (*urban resilience*), zyskująca obecnie coraz większą popularność w naukach społecznych¹, oznacza zdolność systemów miejskich, społeczności,

¹ Głównymi przedstawicielami miejskiego i regionalnego ujęcia rezyliencji są: L. Briguglio i in. [2006, 2008]; P. Cooke i in. [2012]; G.S. Cumming [2011]; R. Duval i in. [2007]; A. Eraydin i T. Taşan-

jednostek, organizacji i przedsiębiorstw do wyjścia z kryzysu, utrzymania swoich funkcji i rozkwitu po takich wydarzeniach, jak różnego typu szoki i kryzysy, niezależnie od ich wpływu, częstotliwości i mocy [Simmie, Martin 2010]. Kiedy ekologiczne lub ludzkie systemy tracą swoją rezyliencję (odporność), stają się bardziej podatne na niekorzystne okoliczności i trudniej im się zregenerować poprzez wdrażanie innowacyjnych rozwiązań [Bosher, Coaffee 2008].

Chociaż zjawisko rezyliencji było badane już w wielu złożonych systemach społeczno-ekologicznych, dopiero w ostatnim czasie odniesiono je do kontekstu miast. Nauka o rezyliencji pozwala modelować wszelkie zmiany zachodzące w przestrzeni miejskiej oraz w jej otoczeniu i określić możliwy lub pożądany kierunek zmian. Sama idea rezyliencji jest przydatna szczególnie wtedy, kiedy rozpatrujemy ją wspólnie ze zintegrowanym rozwojem miast, ponieważ pomaga ona spojrzeć na miasto jako na wielowymiarowy, wzajemnie powiązany system [Rok 2016]. Analizując rezyliencję systemów miejskich, należy wziąć pod uwagę jej społeczne, gospodarcze i ekologiczne aspekty, jak również te, które odnoszą się do technologii, kultury i instytucji. W związku z powyższym o możliwościach adaptacji miast do nowych warunków ustrojowych i gospodarczych zaczęły decydować: specyfika systemu osadniczego, stan środowiska naturalnego, ilościowe i jakościowe cechy rynku pracy, wielopoziomowe zarządzanie terytorialne, wyposażenie w ośrodki badawczo-rozwojowe, wyposażenie w infrastrukturę (w tym infrastrukturę intelektualną), dostępność do źródeł innowacji i kapitału (szeroko pojętego, w tym ludzkiego, społecznego i kreatywnego). Wahania w rozwoju miast i zmienność ich pozycji konkurencyjnej na arenie międzynarodowej mają swe źródło w pogłębiającym się podziale pracy (społecznym, terytorialnym, międzynarodowym). Współczesnemu rozwojowi gospodarczemu towarzyszy spadek udziału rolnictwa i przemysłu, a wzrost udziału usług w strukturze gospodarczej. Sektor usług, zawierający rozległy zbiór działalności jest silnie zróżnicowany. Obejmuje zarówno proste usługi zaspokajające potrzeby bytowe osób i gospodarstw domowych, jak i skomplikowane operacje wymagane przez wielkie korporacje, sektor finansowy, instytucje badawcze i wdrożeniowe, organizacje rządowe i międzynarodowe.

Pogłębiająca się dywersyfikacja niesie również znaczące korzyści dla elastycznych struktur gospodarczych. Po pierwsze, gospodarka miejska o zróżnicowanej i zharmonizowanej strukturze jest bardziej odporna na wahania koniunkturalne i ma większe zdolności adaptacyjne niezbędne w okresie przekształceń i niepewności. Po drugie, nowoczesna gospodarka zróżnicowana stwarza podłoże, na którym dalej może rozwijać się kreatywność przedsiębiorstw, administracji i ludności. Stąd jednostki miejskie o zdywersyfikowanej i dynamicznej strukturze mają większe szanse rozwoju i poprawy swojej pozycji w szerszym przestrzennym systemie gospodarki i przy niestabilnej sytuacji gospodarczej na świecie.

Rezyliencja, skoncentrowana na procesie, jest zbliżona do pojęcia zintegrowanego rozwoju miejskiego. Budowa rezylientnego miasta wymaga wspólnego wysiłku wszystkich interesariuszy, który w jednakowym stopniu dotyczy mentalności, jak i infrastruktury, jest procesem, w którym najważniejsze są: zdolność do przewidywania, tworzenia planów na przyszłość, nauki oraz adaptacji do zmieniających się warunków [Frantzeskaki 2016]. Rezyliencja i postawa otwartego myślenia stanowią dla zarządzania miastami i planowania miejskiego istotne wyzwanie, ponieważ polegają one na zmianie podejścia z fazy opóźniania zmian na fazę przewidywania, doświadczania i wprowadzania większości z nich. Perspektywa odporności miejskiej eliminuje ideę, że rzeczywistość poczeka na nas do momentu, gdy zrealizujemy wszystkie swoje plany. W konsekwencji, realizując efektywne zarządzanie przestrzenią miejską, należy pomysłami, planami i pracami wyprzedzać potencjalnie nadchodzące przemiany [Rok 2016]. Koncentracja na procesach integracji i usieciowienia dedykowana jest odporności miejskiej. Przeobrażenie w kierunku bardziej rezylientnego stanu wymaga od miasta działania horyzontalnego w różnych wymiarach i wzmocnienia systemów [Frantzeskaki 2016]: społecznego oraz naturalnego, fizycznego, jak również instytucjonalnego. Społeczna (ludzka) rezyliencja jest tym, co zwykle określamy pojęciem „silnej społeczności” i oznacza zdolność ludzi do samoorganizacji, do mobilizowania swoich umiejętności i zdolności oraz kierowanie się solidarnością. Rezyliencja w kontekście przestrzeni odnosi się do naturalnego i fizycznego kształtu miasta, oznacza zdrowe ekosystemy miejskie, a także silną infrastrukturę zdolną do adaptacji. Instytucjonalny kontekst rezyliencji miejskiej jest kształtowany poprzez nowy typ przywództwa w sektorze publicznym, uwzględniający zdolność do tworzenia rzeczywistych partnerstw opartych na zaufaniu oraz myślenia międzysektorowego, różnoskalowego, a także eksperymentowania z nowymi rozwiązaniami.

Odporność miast charakteryzuje się różnym poziomem i skalą. Im wyższy jej poziom, tym dłużej może trwać określony ekosystem – odpierać negatywne oddziaływanie i neutralizować silniejsze zakłócenia. Jeżeli natomiast poziom rezyliencji jest niższy, to już pod wpływem niewielkich anomalii lub zagrożeń następuje presja na zmianę obecnego stanu na inną jakościowo fazę adaptacji. Uwzględniając skalę odporności miejskiej, wyróżnić można następujące jej wymiary [Masik 2013; Martin 2012]:

- oporność (*resistance*), czyli zdolność miast do odparcia destrukcyjnych zmian wywołanych recesjami;
- odbudowę (*recovery*), czyli zdolność do skutecznej odbudowy gospodarki po kryzysie ekonomicznym;
- reorientację (*re-orientation*), czyli stopień, do jakiego miasto zmienia swoją strukturę gospodarczą;
- odnowienie (*renewal*), czyli stopień/szybkość zmian po okresie recesji.
- Zdaniem L. Briguglia i in. [2006, 2008] o odporności miejskiej decydują:
- stabilność makroekonomiczna,
- deficyt budżetu,

- poziom inflacji i bezrobocia,
 - dług zewnętrzny,
 - efektywność rynku (w tym sprawne mechanizmy rynkowe),
 - sprawne rządzenie (w tym wysoka jakość obsługi instytucjonalnej),
- rozwinęte i odpowiedzialne społeczeństwo, cechujące się wysokim poziomem kwalifikacji oraz dobrym zdrowiem.

Natomiast S. Christopherson i in. [2010] podkreślają, że stymulantami odporności gospodarczej miasta są:

- dojrzały system innowacji,
- instytucje wspierające „ciągłe uczenie się miasta”,
- nowoczesna i wydajna infrastruktura (transport, szerokopasmowy internet),
- zdolni, innowacyjni i przedsiębiorczy pracownicy,
- wsparcie systemu finansowego dostarczającego taniego i długoterminowego kredytu,
- zdywersyfikowana baza ekonomiczna, niezależna od jednego przemysłu.

Analizując literaturę poświęconą tematyce odporności miejskiej, spotkać można wiele różnych definicji i charakterystyk, niemniej jednak pewne wspólne cechy rezyliencji miejskiej są zidentyfikowane i należą do nich [Tetmajer 2013; Uy, Shaw (red.) 2012]:

- redundancja (nadmiar względem tego, co potrzebne lub niezbędne),
- elastyczność (zdolność do dostosowania się do zmieniających się warunków),
- zdolność do reorganizacji,
- przyswajalność (zdolność do uczenia się na własnej historii).

3. Funkcjonowanie miasta w warunkach (po)kryzysowych

W ocenie wielu ekonomistów nadchodzi (a właściwie trwa od kilkunastu miesięcy) kolejna fala kryzysu ekonomicznego o zasięgu globalnym związana ze spowolnieniem gospodarki chińskiej. Poprzedni etap kryzysu finansowego spowodował znaczny spadek aktywności gospodarczej, osłabiając naszą odporność i wymuszając zwiększoną intensywność współdziałania w celu efektywnego jego pokonania oraz określenia nowych strategii publicznych, dostosowanych do całkiem odmiennych warunków zewnętrznych. W konsekwencji zmianie uległo znaczenie przestrzeni w systemie społeczno-gospodarczym, co zrodziło potrzebę rewizji czy modernizacji wielu dotychczasowych podejść badawczych, pojęć i modeli. W obecnych warunkach gospodarowania dopiero wysoce złożona konfiguracja i odpowiednia sekwencja czasowa zaangażowanych zasobów materialnych i niematerialnych mogą spowodować, iż podmiot uzyskuje trwałą przewagę konkurencyjną.

Prognozuje się, że – dzięki zdywersyfikowanej strukturze gospodarczej – największą odpornością na kryzys powinny wykazać się regiony metropolitalne, w tym duże miasta [Gorzelać (red.) 2009]. Chcąc osłabić zagrożenia wynikające lub mogące wynikać ze światowego kryzysu dla rozwoju polskich metropolii władze centralne

powinny tworzyć jak najlepsze warunki dla rozwoju przedsiębiorczości i ułatwiać dostęp do środków Unii Europejskiej, które postrzegane są jako szansa uniknięcia negatywnych skutków kryzysu oraz tworzenia nowych miejsc pracy. Ponadto w opinii autorów raportu *Geografia polskiego kryzysu. Kryzys peryferii czy peryferia kryzysu*, „projektując politykę gospodarczą w okresie kryzysu należy raczej orientować ją na czasy kryzysowe, niż na sam proces przechodzenia przez potencjalną recesję” [Gorzelałak (red.) 2009, s. 42]. Opowiadają się oni za orientacją proaktywną, postulując ograniczanie negatywnych skutków kryzysu, o ile nie będzie to prowadzić do ograniczenia potencjału gospodarki w fazie wzrostowej. Czasami zaniechanie podjęcia realizacji takiej strategii niwelowania zagrożeń może przynieść mniejsze i mniej długotrwałe koszty społeczne w przyszłości. Ponadto, uwzględniając schumpeterowski paradygmat „kreatywnej destrukcji”, można stwierdzić, iż „niezależnie od rzeczywistego przebiegu kryzysu [...] może on mieć istotne znaczenie oczyszczające, polegające na eliminacji mniej konkurencyjnych podmiotów gospodarczych. Tym samym kryzys może zmienić siłę gospodarczą poszczególnych układów terytorialnych i ich konkurencyjności” [Gorzelałak (red.) 2009, s. 41].

Według R. Floridy, który na łamach *The Atlantic* w artykule *The world is spiky* (Świat jest spiczasty) określił geograficznie świat jako „spiczasty”, podkreślając istotne znaczenie, jakie odgrywa w niej „miejsce” czy „lokalizacja” [Florida 2005b]. Miasta o wysokiej zdolności innowacyjnej wyjdą z kryzysu relatywnie wzmocnione, nawet jeśli przyjdzie im ponieść stosunkowo większe straty w wyniku recesji gospodarczej [Florida 2008]. W rezultacie przewagi konkurencyjne największych światowych metropolii wcale nie słabną, lecz wręcz przeciwnie – wzrastają. Ludzie napływają do zamkniętej liczby megaregionów (czyli systemów obejmujących kilka miast wraz z otaczającymi je przedmieściami) [Florida 2008, s. 354]. Proces geograficznej koncentracji produkcji staje się coraz bardziej wyrazisty, a 40 największych megaregionów świata (zamieszkałych przez 18% ludności globu) wytwarza 2/3 produktu światowego oraz uzyskuje 90% patentów. Rozwój megaregionów sprawia ponadto, że następuje zróżnicowanie możliwości przyciągania utalentowanych specjalistów przez miasta i regiony. W opinii badaczy z Santa Fe Institute, przewaga dużych miast, przyciągających utalentowane jednostki, polega na występowaniu wyższego tempa tzw. miejskiego metabolizmu. W przypadku organizmów żywych tempo przekształcania pożywienia w energię – czyli metabolizm – słabnie wraz ze wzrostem tych organizmów. W przypadku niektórych obszarów miejskich sytuacja jest odwrotna. Badając trendy w zakresie innowacyjności, patentów, wynagrodzeń i lokalnego PKB, badacze zauważyli, że odnoszące sukcesy ekonomiczne miasta stają się – wraz ze zwiększeniem swych fizycznych rozmiarów (i przede wszystkim kapitału ludzkiego) coraz bardziej dynamiczne. Zwolennicy tej teorii utrzymują, że im większa liczba mieszkańców, tym wyższy jest w danym mieście poziom innowacyjności i przyrostu bogactwa *per capita*. Jednak w czasach kryzysu, według R. Floridy, kwestia owego metabolizmu jest niewrażliwa dla rozwoju regionów miejskich. Nie jest bowiem prawdą, że miasta-regiony o „wysokim metabolizmie” są bardziej

odporne na szok gospodarczy. Poziom podatności na zakłócenia koniunkturalne tych jednostek osadniczych jest wprost proporcjonalny do stopnia zdolności i możliwości przekierowania ludzkich talentów z branż zagrożonych ku nowym rodzajom działalności gospodarczych – powstającym w wyniku oddziaływania schumpeterowskiej „kreatywnej destrukcji”. Warto podkreślić, iż w wyniku nowych, powstałych po kryzysie uwarunkowań rozwoju gospodarki światowej, konieczne staje się inteligentniejsze wykorzystanie zarówno przestrzeni miejskich, jak i obszarów przedmieść. Sprowadzać by się to miało do zwiększenia gęstości zaludnienia na tych terenach, przy równoczesnej poprawie jakości ich życia. Działania takie wymagają zastosowania nowych regulacji umożliwiających powstanie budynków mieszkalnych, większy zakres obszarów o mieszanej zabudowie, zagęszczanie zaludnienia przedmieść (szczególnie położonych wzdłuż linii kolejowych) oraz wprowadzenie opłat za wjazd samochodów do centrów miast.

Z drugiej strony należy zadać sobie sprawę z tego, iż pewnych miejsc nie da się uchronić przed negatywnymi skutkami kryzysu i w ich wyniku przed upadkiem. R. Florida stwierdza, że „musimy pozwolić na upadek popytu na – reprezentujące poprzednią epokę – produkty i style życia i rozpocząć budowę nowej gospodarki opartej na nowej geografii” [Florida 2008, s. 363]. Ten nowy krajobraz powinien być bardziej skoncentrowany, innowacyjny i usieciowiony, przez co sprzyjający efektywniejszym interakcjom dokonującym się w ograniczonej liczbie gęsto zaludnionych megaregionów i kreatywnych miast. Metropolie nie mogą bać się przyszłości. Muszą uruchomić swój kreatywny potencjał, tworzyć scenariusze i wizje i w ten sposób antycypować przyszłość. Trajektorie prognoz będą od terażniejszości ku możliwej i antycypowanej przyszłości. Trajektorie myśli strategicznej mają odwrotny kierunek: będą od pożądanego przyszłości ku złożonej terażniejszości, aby dzięki wizji przyszłości lepiej rozumieć terażniejszość i skuteczniej na nią wpływać. Należy również zmienić podejście do *benchmarkingu* i zamiast jako narzędzie służące głównie do porównywania jednostek terytorialnych, uznać go za narzędzie służące zdobywaniu wiedzy i uczeniu się. *Benchmarking* należy zatem przekształcić w *benchlearning* [Rousseau 2008, s. 107].

Reasumując, należy stwierdzić, że uwzględnienie zasad nowego, pokryzysowego paradygmatu rozwoju regionalnego i lokalnego w warunkach globalnej rewolucji informacyjnej jest konieczne. W związku z tym na wyeksponowanie zasługują przede wszystkim takie kwestie wymienione w [Siemiński, Starszak 2002].

- Idea wspólnych działań na rzecz rozwoju bardziej zrównoważonego (dedykowanego harmonizacji postępu ekonomicznego ze sprawami społecznymi, ekologicznymi, przestrzennymi, etycznymi).
- Wzmocnienie i rozbudowa „sieci działań”, intensywnie włączającej wszystkich interesariuszy do nowego modelu zarządzania miastem/regionem.
- Nowe podejście do spraw edukacji, a szerzej kształcenia, w tym tzw. kształcenia ustawicznego.
- Nowe perspektywy dla zarządzania (w skalach od globalnej, przez międzynarodową, krajową, a regionalnymi i lokalnymi).

- Nowe podejście do sprawowania władzy (z partycypacją społeczną).
- Ponowne przemyślenie istoty gospodarki rynkowej.
- Nowe spojrzenie na istotę polityki jako pewnej całości, w tym polityki przestrzennej i rozwoju zrównoważonego i trwałego, w sytuacji ciągłych zmian; istotą kształtowania tej polityki jest ekohumanizm, niezbędny element przetrwania w warunkach kryzysu globalnego.

Powyższe spostrzeżenia nie wyczerpują wszystkich możliwych propozycji działań z zakresu zarządzania (po)kryzysowego w miastach oraz nie stanowią gwarancji prawidłowego przebiegu zjawisk społeczno-gospodarczych w tych jednostkach osadniczych. Należy jednak podkreślić, że ich nieuwzględnianie utrudni realizację efektywnej polityki rozwoju lokalnego i w konsekwencji doprowadzi do żywiołowego kształtowania się procesów gospodarczych w przestrzeni miejskiej.

4. Analiza komponentów odporności Wrocławia

Miniona dekada była okresem dużego sukcesu rozwojowego polskich metropolii. Było to wynikiem pomyślnego rozwoju gospodarczego Polski, odnotowującej (obok Słowacji) najwyższe tempo wzrostu PKB w Unii Europejskiej. W horyzoncie średnioterminowym to tempo powinno pozostać stabilne, choć będzie niższe niż obserwowane w ubiegłym roku oraz wiele zależeć będzie od skutków referendum przeprowadzonego w Wielkiej Brytanii na temat wyjścia z Unii Europejskiej i kryzysu migracyjnego w Europie. Przewidywana jest kontynuacja pozytywnych tendencji dla gospodarek głównych partnerów handlowych Polski, krajowego rynku finansowego oraz dla oceny przez potencjalnych inwestorów koniunktury gospodarczej.

Dolny Śląsk ma szansę rozwijać się jeszcze szybciej. Z jednej strony już jest i pozostanie to związane z napływem inwestycji zewnętrznych – bezpośrednich inwestycji zagranicznych (mówi się o uformowaniu przez te podmioty klastra motoryzacyjnego w obrębie Dolnego Śląska). Z drugiej strony powinno nastąpić zwiększenie aktywności regionalnych podmiotów gospodarczych (poprzez m.in. takie inicjatywy jak: Europejska Stolica Kultury 2016, Euro 2012, Word Games 2017), działających w warunkach ograniczania ryzyka inwestycyjnego, m.in. dzięki dotacjom ze środków Unii Europejskiej, rozszerzeniu rynków zbytu i umiarkowanej stabilizacji rozwoju gospodarczego. Ponadto wspomniane powyżej inicjatywy wzmacniają kapitał kreatywny [Florida 1995, 2002, 2005a, 2008] miasta Wrocławia, stanowiąc zaproszenie dla różnych środowisk z całego świata do przyjazdu do miasta, do jego poznania i, często, pozostania w nim.

Intensyfikacji, rozumianej przede wszystkim jako zwiększenie efektywności i innowacyjności prowadzonej w mieście działalności gospodarczej, powinny posłużyć dalsze ułatwienia w jej rozpoczęciu i kontynuacji, wykreowanie nowej jakości obsługi klientów przez jednostki publiczne, promocja wrocławskiej metropolii, rozbudowa infrastruktury turystyczno-wypoczynkowej i kulturalnej, a przede wszystkim

oparcie procesów gospodarczych na zasadach zdrowej konkurencji i „niewidzialnej ręki rynku”. Te uwarunkowania leżą w sferze zainteresowań i możliwości jednostek sektora publicznego.

Badając odporność Wrocławia, postanowiono uwzględnić następujące komponenty [Masik 2013]:

- czynniki makroekonomiczne,
- cechy struktur społecznych i ekonomicznych oraz systemu przestrzennego,
- zdolność instytucji publicznych i podmiotów gospodarczych do reagowania na kryzys,
- rolę czynnika politycznego.

Wrocław wraz z jego najbliższym i ściśle z nim związanym funkcjonalnie *milieu*, czyli wrocławskim obszarem metropolitalnym (WrOM), wyróżnia się najwyższym poziomem konkurencyjności w województwie dolnośląskim, stanowiąc tym samym prężną „lokomotywę” rozwoju gospodarczego regionu. W ocenie przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego Dolnego Śląska oraz zewnętrznych ekspertów najbardziej charakterystyczną cechą WrOM-u jest duża atrakcyjność inwestycyjna tego terenu, przejawiająca się m.in. w znaczącej dynamice procesów innowacyjnych oraz, co istotniejsze, występowaniu zjawiska określanego mianem *spill-over*, czyli rozlewania się innowacji, ich dyfuzji na otaczające tereny.

Wrocław blisko współpracuje z licznymi gminami i powiatami dolnośląskimi, w tym z największymi miastami regionu (Wałbrzychem, Legnicą, Jelenią Górą, Świdnicą, Lubinem), czego najlepszym przykładem jest utworzenie stałego przedstawicielstwa miast dolnośląskich przy Unii Europejskiej [Łoś 2001, s. 9]. Działania takie determinują powstawanie nowych relacji między miastami, które dotychczas organizowały procesy rozwoju we względnie zamkniętej przestrzeni regionalnej o dominujących powiązaniach wewnętrznych, a obecnie, wpisując się w obszar gospodarki globalnej, funkcjonują w sieci (więcej w: [Miszczak 2012]). Relacje zachodzące między aglomeracją miejską a jej otoczeniem, polegające na wzajemnym przejmowaniu charakterystycznych cech strukturalnych, powinny przyczyniać się do tworzenia spójnego układu sieciowego. Tendencja ta wzmacnia cechę Wrocławia jako miasta odpornego, rozwijającego skalę i zakres współpracy w różnych przekrojach i z różnymi podmiotami, a w konsekwencji pozwala na zabezpieczenie interesów poprzez dywersyfikację działalności.

Przeprowadzone badania (m.in. dotyczące bazy ekonomicznej i potencjału e-rozwoju poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego na Dolnym Śląsku) i wywiady na temat powiązań Wrocławia z podregionami województwa dolnośląskiego wskazują na znaczne zróżnicowanie w strukturze funkcjonalnej i w przekroju urbanizacyjnym, nieco mniejsze w przekroju bezrobocia, natomiast duże podobieństwo tylko w strukturze demograficznej. Tendencje na wrocławskim rynku pracy są takie same jak w powiatach okalających miasto, tj. spadek udział zatrudnionych w przemyśle, a wzrost udziału zatrudnionych w handlu i usługach, zwłaszcza w obsłudze nieruchomości i firm.

Obserwowanym w ostatniej dekadzie przemianom gospodarczym i społecznym, dokonującym się zarówno w UE jak i w Polsce, towarzyszyły radykalne zmiany we wrocławskiej przestrzeni miejskiej w zakresie jakości życia, infrastruktury, funkcjonowania instytucji publicznych czy aktywności miasta jako centrum życia kulturalnego. Przekształcenia te należy ocenić pozytywnie, biorąc pod uwagę, że bardzo dobra ocena miasta w przekroju lokalnym (WrOM-u) i regionalnym (Dolnego Śląska) powtarza się również w skali krajowej, gdyż Wrocław niezwykle korzystnie wypada na tle pozostałych polskich metropolii (wszystkich 12 miast należących do Unii Metropolii Polskich). Wrocław w badanym okresie, tj. w latach 2005–2014 charakteryzował się realnym wzrostem PKB na poziomie 45% (przeciętny wzrost w 12 polskich metropoliach wyniósł 34%), co stanowiło drugi wynik w analizowanej grupie po Rzeszowie (58%), przy realnym wzroście PKB w kraju o 35% [PwC Polska 2015]. Tym, co wyróżnia Wrocław na tle innych metropolii, są: wysoka jakość edukacji, wartościowy rynek pracy oraz istotna rozpoznawalność miasta, która przyciąga nie tylko turystów, ale coraz większą liczbę przedsiębiorców, co skutkuje wzmacnianiem atrakcyjności inwestycyjnej miasta. Ta korzystna pozycja wśród badanych polskich miast pozwala Wrocławowi rozwijać się na większą skalę, tj. europejską, i przy wykorzystaniu m.in. szans na poprawę infrastruktury komunikacyjnej oraz intensyfikację sieci biznesowo-naukowo-kulturalnych, podążać w kierunku najbliższych europejskich stolic, czyli Berlina i Pragi. W konsekwencji Wrocław może budować nowe układy bipolarne właśnie z tymi metropoliami i osiągać wymierne korzyści z tej współpracy, pozwalające wzmacniać rezyliencję Wrocławia. Wyzwaniu temu sprzyjają również lokaty miasta w międzynarodowych rankingach.

W rankingu *Global Cities of Future 2014/2015* (130 miast poddanych ocenie) Wrocław zajął wysokie 6 miejsce w globalnym zestawieniu miast rynków wschodzących i 9 w klasyfikacji wszystkich miast z najlepszymi strategiami przyciągania inwestycji [Mullan 2014]. Stolica Dolnego Śląska otrzymała także 3 lokatę wśród dużych miast pod względem przyjazności dla prowadzenia biznesu. W tej ostatniej kategorii, ale w globalnym zestawieniu miast wschodzących, jest nawet liderem, ponadto sklasyfikowano ją na miejscu 5 pod względem kapitału ludzkiego i jakości życia i na miejscu 10 w zestawieniu dostępności.

100 miejsce wśród 213 miast z całego świata najlepszych do życia [Mercer 2015] (tylko dwa polskie miasta zostały ujęte w tym rankingu: Warszawa na 79 miejscu); Wrocław został także doceniony w klasyfikacji miast, które aspirują do miana centrów biznesowych, ze względu na takie atuty, jak m.in. wykształcenie pracowników i infrastruktura.

82 miejsce w rankingu 135 najmądrzejszych miast z 55 krajów [*Cities in Motion...* 2016] (w zestawieniu znalazły się tylko dwie polskie metropolie – na 76 miejscu była Warszawa). Stolica Dolnego Śląska najlepsze oceny zyskała za urbanistykę, zarządzanie miastem oraz w kryterium kapitału ludzkiego (pod tym względem wyprzedziliśmy Warszawę). Najslabiej Wrocław wypadł w kategorii ekonomia. Najwyższe oceny ekspertów w tym rankingu zebrało Tokio, następnie Londyn i Nowy Jork.

22 stycznia 2015 r. w Financial Times [www.ft.com], w artykule *Poland draws big banks for "nearsourcing"*, zaliczono Wrocław do czołówki europejskich centrów outsourcingowych, podkreślając równocześnie pozytywną tendencję, iż wraz z popytem na usługi outsourcingowe, rośnie oferta powierzchni biurowych [Foy 2015].

Powyższe oceny, akcentując prężny potencjał endogeniczny miasta, prezentują równocześnie sprzyjające uwarunkowania zewnętrzne w postaci potencjalnych sieci współpracy Wrocławia z pozostałymi liderami międzynarodowych rankingów, a w rezultacie konieczność uwzględnienia tych szans w programowaniu rozwoju miasta dedykowanemu wzmocnieniu jego rezyliencji. Podsumowując przedstawioną analizę danych, wyników rankingów i tendencji, stwierdzić można, iż decydującymi komponentami odporności Wrocławia są: wysoki poziom kapitału społecznego oraz sieci nieformalnej współpracy, jakość instytucji, szybkość podejmowania decyzji, stabilność makroekonomiczna, niska stopa bezrobocia, wysokie kwalifikacje ludności, nowoczesna infrastruktura, instytucje otoczenia biznesu: inkubatory przedsiębiorczości, parki naukowo-technologiczne, dostęp do kapitału finansowego oraz polityka antycypacyjna.

5. Zakończenie

Przeprowadzone badania oraz studia literaturowe poświęcone problematyce społecznego rozwoju miejskiego pozwalają stwierdzić, iż większe szanse na przetrwanie możliwej nadchodzącej dekonjunkury, będą miały miasta:

- uczące się, które położą nacisk na wiedzę i rozwój ludzi (kapitał ludzki);
- które wiążą strategię wielu obszarów zarządzania z główną strategią miasta (kapitał intelektualny);
- dbające o zaufanie (kapitał zaufania) i komunikację (kapitał relacji) między wszystkimi użytkownikami miejskiej przestrzeni;
- innowacyjne – zmieniające swoje profile funkcjonalne, by poprawiać jakość życia i równocześnie redukować koszty oraz znaleźć nowe możliwości zysków.

Wrocław to obecnie najprężniej rozwijająca się metropolia w Polsce z perspektywy ostatnich 10 lat. Bardzo dobry wizerunek miasta i atrakcyjny kapitał rozwojowy, ulokowany w wysokiej jakościowo edukacji, wartościowym rynku pracy, poprawiającym się stanie infrastruktury i kapitale ludzkim, systematycznie doskonalone jako mocne strony Wrocławia poprzez efektywną, ofensywną politykę miejską oraz spotęgowanie skutecznego wykorzystania pojawiających się szans rozwojowych dla Dolnego Śląska i jego stolicy powinno pozwolić na zniwelowanie niekorzystnych uwarunkowań zewnętrznych (zagrożeń), które są lub mogą pojawić się w przyszłości. Dodatkowo, rozwiązując główne problemy zidentyfikowane we Wrocławiu, m.in. poprawę bezpieczeństwa publicznego, modernizację transportu publicznego i zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców, wzmocnia się odporność miasta funkcjonującego w warunkach (po)kryzysowych i w konsekwencji przybliża do optymalizacji poziomu jego rezyliencji. Ponadto budowie rezyliencji Wrocławia sprzyja

jego zdywersyfikowana baza ekonomiczna, eliminująca szczególnie groźną w dobie wielu przemian monokulturowość gospodarczą.

Wrocław, stanowiący główny i największy ośrodek osadniczy województwa dolnośląskiego, zaliczany jest do grupy najważniejszych metropolii polskich, a w perspektywie międzynarodowej postrzegany jest jako ośrodek posiadający potencjał dla wykształcenia metropolii o randze europejskiej. W związku z tym Wrocław powinien dążyć do tego, aby w należyтым stopniu wypełniać rolę węzła w międzynarodowych sieciach i charakteryzować się następującymi cechami [Miszczak 2012, s. 206]:

- dyrekcyjnością, oznaczającą zgromadzenie zdolności i możliwości rozwoju funkcji strategicznych i decyzyjnych na najwyższym poziomie, zarówno w przypadku przedsiębiorstw jak i innych instytucji;
- globalnością, czyli osiągnięciem pewnej masy krytycznej w zakresie kompetencji i usług pozwalającą na względną samowystarczalność, tj. niekorzystanie z pomocy lepiej wyposażonych ośrodków;
- adaptacyjnością, rozumianą jako wpasowanie się w miejskie systemy ekonomiczne i społeczne ułatwiające funkcje produkcyjne;
- odpornością (prężnością, elastycznością), rozumianą jako zdolność do: utrzymania poziomu rozwoju przed zakłóceniami (szokiem), szybkiego powrotu do poziomu rozwoju występującego przed zakłóceniami, zmiany struktur miasta oraz osiągnięcia poprzedniego (tj. sprzed zakłóceń) lub wyższego poziomu rozwoju.

Są to kierunki zmian, dzięki którym Wrocław może zwiększyć swoje szanse na sukces w kontekście nowych wyzwań, związanych z budową innowacyjnej, rezydentnej gospodarki uczącej się oraz w obliczu turbulentnych przemian politycznych, gospodarczych i społecznych na świecie, w tym szczególności w Europie.

Literatura

- Bosher L., Coaffee N., 2008, *Editorial: International perspective on urban resilience*, Urban Design and Planning, vol. 161, no. DP4, s. 145–146.
- Briguglio L., Cordina G., Bugeja S., 2006, *Conceptualizing and Measuring Economic Resilience*, Mimeo, Department of Economics, University of Malta.
- Briguglio L., Cordina G., Farrugia N. Vella S., 2008, *Economic vulnerability and resilience: Concepts and measurements*, Research Paper no. 55, United Nation University, Geneva.
- Christopherson S., Michie J., Tyler P., 2010, *Regional Resilience: theoretical and empirical perspectives*, Cambridge Journal of Regions Economy and Society, vol. 3, s. 3–10.
- Cities in Motion Index*, 2016, IESE Business School University of Navarra, <http://citiesinmotion.iese.edu/indicecim/?lang=en> (24.07.2017).
- Cooke P., Parrilli M.D., Curbelo J.L. (red.), 2012, *Innovation, Global Change and Territorial Resilience*, Edward Elgar, Cheltenham.
- Cumming G.S., 2011, *Spatial Resilience in Social-Ecological Systems*, Springer, Dordrecht.
- Duval R., Elmeskov J., Vogel L., 2007, *Structural Policies and Economic Resilience to Shocks*, Economics Department Working Paper, no. 567, Organisation for Economic Cooperation and Development, Paris.

- Eraydin A., Taşan-Kok T., 2013, *Introduction: Resilience thinking in urban planning*, [w:] iidem (red.), *Resilience Thinking in Urban Planning*, Springer, Dordrecht.
- Feyrer J., Sacerdote B., Stern A.D., 2007, *Did the rustbelt become shiny? A study of cities and counties that lost steel and auto jobs in the 1980s*, [w:] Burtless G. (red.), *Brookings Wharton Paper on Urban Affairs*, J. Rothenberg Pack, s. 41–102.
- Florida R., 1995, *Toward the learning region*, *Futures*, vol. 27 no. 5, s. 527–536.
- Florida R., 2002, *The Rise of the Creative Class, and How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*, Basic Books, New York.
- Florida R., 2005a, *Cities and the Creative Class*, Routledge, New York–London.
- Florida R., 2005b, *The world is spiky*, *The Atlantic*, nr 296 (3), s. 48–51.
- Florida R., 2008, *Who's Your City. How the Creative Economy Is Making Where to Live the Most Important Decision of Your Life*, Basic Book, New York.
- Foy H., 2015, *Poland draws big banks for nearsourcing*, *Financial Times*, 22 stycznia, <https://www.ft.com/content/1df9e49c-a153-11e4-8d19-00144feab7de?mhq5j=e7> (24.07.2017).
- Frantzeskaki N., 2016, *Urban resilience: A concept for co-creating cities of the future*, http://urbact.eu/sites/default/files/media/urban_resilience_conceptnote_2016_nf.pdf (22.07.2017).
- Gerst J., Doms M., Daly M.C., 2009, *Regional growth and resilience: Evidence from urban IT centers*, *FRBSF Economic Review*, <http://www.frbsf.org/economic-research/files/er2009.pdf>, s. 1–11.
- Gleaser E.L., Saiz A., 2004, *The rise of the skilled city*, [w:] Gale W.G. (red.), *Brookings Wharton Paper on Urban Affairs*, J. Rothenberg Pack, s. 47–94.
- Gorzela G. (red.), 2009, *Geografia polskiego kryzysu. Kryzys peryferii czy peryferia kryzysu?*, *Regional Studies Association – Sekcja Polska*, Warszawa.
- Hassink R., 2010, *Regional resilience: A promising concept to explain differences in regional economic adaptability?*, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, vol. 3, no. 1, s. 45–58.
- Hill E., Wial H., Wolman H., 2008, *Exploring Regional Economic Resilience*, Working Paper, Institute of Urban and Regional Development no. 04, University of California.
- Łoś A., 2001, *Wrocław jako śródkowoeuropejska metropolia – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, [w:] Szolek K. (red.), *Rola aglomeracji miejskiej w rozwoju regionu*, Biblioteka Regionalistyki nr 1 (1/2001), Wyd. Katedry Polityki Ekonomicznej i Europejskich Studiów Regionalnych Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Martin R., 2012, *Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks*, *Journal of Economic Geography*, vol. 12, s. 1–32.
- Masik G., 2013, *Uwarunkowania i instrumenty wspierające odporność gospodarczą miast i regionów*, http://www.euroreg.uw.edu.pl/media/prezentacje_konferencja_polityka_miejska/_2_grzegorz_masik.pdf (23.07.2017).
- Mercer, 2015, *Quality of Living*, <https://www.imercer.com/content/2015-quality-of-living-infographic.aspx> (24.03.2017).
- Miszczak K., 2012, *Dylematy rozwoju regionu ekonomicznego w świetle wyzwań XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Mullan C., 2014, *Global Cities of Future 2014/2015: The Winners*, <http://www.fdiintelligence.com/Locations/Global-Cities-of-the-Future-2014-15-the-winners?ct=true> (24.07.2017).
- Nunn N., 2009, *The Importance of History for Economic Development*, NBER Working Paper 14899, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA.
- PwC Polska, 2015, *Raport o polskich metropoliach*, <http://www.wroclaw.pl/files/zzzzz%20jr/Raport-PwC-Wroclaw.pdf> (24.07.2017).
- Rok A., 2016, *Gotowi na przyszłość? Rezyliencja miejska w praktyce*, *Biuletyn Informacyjny URBACT*, <http://us8.campaign-archive1.com/?u=12b47cce293ea69c7b12e880b&id=c73c23eb31> (22.07.2017).
- Rousseau J.-M., 2008, *Europejskie regiony w kontekście globalnej bitwy o przyszłość*, [w:] Jakubowska P., Kukliński A., Żuber P. (red.), *Problematyka przyszłości regionów. W poszukiwaniu nowego pa-*

- radymatu*, t. I, Forum Rozwoju Regionalnego i Polityki Regionalnej Regio Forum, . Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Siemiński J.L., Starszak A.L., 2002, *Rozwój regionów w warunkach rewolucji internetowej*, Magazyn Planowania Przestrzennego „Przestrzeń” nr 15 1/2002, Włocławskie Towarzystwo Naukowe, Włocławek, s. 5–18.
- Simmie J., Martin R., 2010, *The Economic Resilience of Regions: Towards an Evolutionary Approach*, Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, vol. 3, no. 1, s. 27–43, <https://doi.org/10.1093/cjres/rsp029>.
- Tetmajer A.V., 2013, *Rezyliencja miejska. Nowe spojrzenie na przekształcenia obszarów zurbanizowanych*, <http://docplayer.pl/42775519-Rezyliencja-miejska-nowe-spojrzenie-na-przekształcenia-obszarow-zurbanizowanych.html> (23.07.2017).
- Uy N., Shaw R. (red.), 2012, *Ecosystem-Based Adaptation*, Community, Environment and Disaster Risk Management, vol. 12, Emerald Group Publishing Limited. www.ft.com (24.07.2017).